

DİN
VE
TRANSHÜMANİZM

Editör
Dr. Talip DEMİR

eski
yeni
YAYINLARI

Eskiyei Yayınları: 107

DİN ve TRANSHÜMANİZM

Editör
Dr. Talip DEMİR

© FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
(Sertifika no: 13178)

Mizanpaj ve Kapak
FCR

Baskı ve Cilt
VADİ GRAFİK TASARIM VE REKLAMCILIK LTD. ŞTİ.
İvedik Org. San. 1420. Cad. No: 58/1
Yenimahalle/ANKARA • Tel: 0 312 395 85 71
(Sertifika No: 47479)

1. Baskı: Aralık 2021

ISBN: 978-625-7673-20-4

FCR YAYIN REKLAM BİLGİSAYAR SAN. ve TİC. LTD. ŞTİ.
Hacı Bayram Mah. Boyacılar Sk. No: 14/1
Ulus-Altındağ/ANKARA • Tel: (0312) 310 08 60
Web: www.fcr.com.tr • e-mail: fcr@fcr.com.tr

DİN
VE
TRANSHÜMANİZM

Editör
Dr. Talip DEMİR

Ankara 2021

TAKDİM

17. yüzyıldan sonra tam dört asırdır Batı düşüncesi, insanlık tarihinde felsefi, bilimsel ve kültürel olarak belirleyici bir güç olmuştur. Mekanik-matematik temelli bir yaklaşımı olan 17. yüzyılda Batı; iktisadi, içtimai, siyasi ve kültürel hayatında ciddi farklılıklar ve dönüşümler yaşamıştır. Bir yandan kendi yapısında iktisadi, siyasi ve içtimai dönüşüme giren İngiltere’de ve onun paralel veya uydu bir devlet olarak inşa ettiği ABD’de bir yandan da Fransa ve Almanya gibi Kıta Avrupa ülkelerinde felsefi, bilimsel ve iktisadi açıdan ciddi gelişmeler yaşanmaktaydı. Batıda devrimsel dönüşümün yaşandığı bu yıllarda Osmanlı Devleti gerek sahip olduğu güç gerekse öz güveninden dolayı Batı’da felsefi ve bilimsel düzlemde olup bitenlerle çok ilgilenmemiştir. Nitekim Descartes, 1648 yılında öğrencisine yazmış olduğu bir mektupta eserlerinin Batı’dan çok Osmanlı Devleti’nde kabul görmesinin önemli olduğunu yazmıştı. Descartes’in bu temennisine karşın Osmanlı Devleti, gücüne olan inancı ve öz güveninden dolayı 17. yüzyılda olup bitenlerden haberdar değildi. Bunun en büyük göstergesi; 18. yüzyılda Yanyalı Esad Efendi’nin yeni fizik yasalarına sahip Newton’un “Principia” eserini değil de Aristoteles’in çürütülmüş fizik yasalarını içeren “Fizika” eserini tercüme etmesidir.

Devletler veya toplumlar, çevresinde olan değişim süreçlerini kavrayamadığında bu eksikliğin bedelini çok ağır ödemek durumunda kalabilirler. Nitekim İslam tarihine bakıldığında süreçlerin değiştiğini göremeyen gerek Endülüs Emevi Devleti’nin gerekse Osmanlı Devleti’nin bu bedeli çok ağır

bir biçimde yaşadıklarını görürüz. Şimdilerde dünya farklı bir sürecin içinde bulunmaktadır. İlerlemeci çizgiye sahip Batı Uygarlığı; mekanik ve teknolojik süreçleri aşarak 21. yüzyılda sibernetik ve nanoteknolojik bir sürece girmiştir. Bu süreç felsefi bir kavramlaştırmaya olan ihtiyaçtan ötürü *transhümanizm* kavramıyla ifade edilmiştir. Giderek ilerleyen bilimsel ve teknolojik süreç böylelikle hem adlandırılmış hem de felsefi ve kültürel olarak ideolojik bir çerçeveye yerleştirilmiştir.

Kavram olarak ilk defa J. Huxley'in kullandığı transhümanizm; insanın biyolojik, psikolojik ve bilişsel yetenekler bakımından iyileştirilerek veya güçlendirilerek yaşlılığın geciktirilmesini ve insanı geliştirmeyi amaçlayan felsefi, bilimsel ve kültürel bir harekettir. Transhümanizm modern bilim ve teknolojinin imkânlarıyla yaşlılığı geciktirme veya ölümsüzlük ayartıcı vaadiyle, dinlerdeki aşkın-kutsal varlığın gücünü beşere aktarma çabasını içeren bir tekno-dindir. İnsanı aşmak isteyen transhümanizm, maneviyattan mahrum teknolojik uygulamaların hâkim olduğu materyalist bir düzlem arzular. Bu materyalist temeldeki dünya kurgusuna sahip olan transhümanizm, metafiziğin, değer ve mananın geriletildiği bir düzlem inşa etme çabası içindedir.

Transhümanizm; dinî, gnostik ve mitolojik temelleri olan Batı düşüncesinin uğraklarından biridir. Hristiyanlık tarafından şekillendirilen kültürün doğurduğu transhümanizm, Judeo-Hıristiyan vizyonun tekno-din dışlaştırılmasıdır. Dinî temalara sahip olan dönüşüm ve yüceltme transhümanizmin de temel ilkeleridir. Transhümanizm ve din, kurtuluş (teknolojiyle ölümün üstesinden gelme), aşkınlık (insan sınırlarını aşma), dönüşüm/yüceltme (transhuman) ve umut (sorunları teknolojiyle aşma) bağlamında benzerlikler içerir. Dinin

geçmişte kaldığını ve değişimi engellediğini iddia eden, aşkın Tanrı'nın yersizliğine inanan, bilim ve teknolojiyi yüceleştiren transhümanizm hem dinin yerine konumlanmaya çalışan hem de yeni insan ve yeni hayat vaat eden seküler bir projedir.

21. yüzyılın ilk on yılında yerleşik veya kadim dinler, transhümanizme daha ciddi ilgi göstermeye başlamıştır. Araştırmacılar güçlü bir dinî boyutu olan ölümsüzlük vaadiyle transhümanistlerin yeryüzü cenneti görüşüne odaklandılar. Transhümanizm, sonsuz hayat vaadidir, cenneti yeryüzüne indirme çabasının neticesidir. Transhümanistler kusurlu olan homo-sapiens'in emekliliğini doldurduğunu, tanrısının da emeklilik gününün yaklaştığını iddia ederler. Böylelikle hem mevcut insanı aşmak isteyen hem de Tanrı'yı -17. yüzyıldan sonra ikinci kez- üstel biçimde geriletmeye çalışan transhümanizm gerek antropolojik gerekse de teolojik düzlemde bir dönüşüm meydana getirme çabası itibarıyla yalnızca tekno-bilimsel bir hareket değil aynı zamanda toplumsal ve kültürel bir harekettir.

Nanoteknoloji, Biyoteknoloji, Enformasyon Teknolojisi ve Bilişsel Bilim üzerinden insanı biyolojik olarak doğayı da maddi düzlemde değiştirmek isteyen transhümanizm, mevcut insan ve doğanın yetersizliği veya eksikliği tezinden hareket ederek hem bu iki varlık alanını değiştirmek hem de Tanrı'nın konumunu geriletmek istemektedir. Üç kadim gerçeklik olan Tanrı-İnsan-Doğa unsurlarının konumunu değiştiren transhümanist süreçten en çok etkilenen alanlardan biri Din olacaktır. Nihayetinde bu etkinin farkında olan Batı merkezli akademik ve fikri çalışmalara bakıldığında "Transhümanizm ve Din" bağlamında çok kısa zamanda onlarca kitap, makale ve tez çalışması yapılmıştır. İslam dünya-

sında yapılan çalışmalara bakıldığında böylesi güçlü bir bilimsel-teknolojik sürece yönelik yapılan çalışmaların yok deneye kadar az olduğu göze çarpmaktadır. Oysa zihinsel ve biyolojik dönüştürme yani bilişsel ve fiziksel yetileri artırma amaçlı transhümanist uygulamalar; teolojik olarak itikadi, kelami, fikhî ve din felsefesi bağlamında tartışmaları meydana getirecektir.

Dört asırdır fizik-mekanik-teknolojik gelişmelerin farkına varılmaması, İslam Dünyası'nın geri kalmasına ve sorunlar yaşamasına yol açmıştır. İnsanlık 21. yüzyılda teknolojik gelişme ve dönüşümler bakımından daha hızlı ve sert bir sürece geçiş yapacak görünüyor. Böylesi hızlı ve sert bir süreçte sekülerleşme başta olmak üzere dinî düşünce ve hayatta da sert bir dönüşüm sürecinin gerçekleşmesi büyük bir olasılıktır. Yaklaşık beş yıldır transhümanizm üzerine felsefi akademik yazı ve çalışmalar yapmaktayım. Bu süreçte yakındığım şeylerden biri transhümanizm ve din bağlamında bir kitap çalışması dahi olmamasıydı. Bu yakınma mâkes bulmuş olacak ki çok kıymetli akademisyen ve araştırmacılar bir araya gelerek böylesi nitelikli bir akademik çalışma oluşturmuşlar. Bu çalışmada transhümanizm bağlamında dinin konumu, geleceği, fikhî ve itikadi sorunlar gibi mevzular ele alındığı gibi transhümanizmin dinlerdeki ölümsüzlük meselesi, neomateriyalizm ve bilinçle ilişkisi gibi mevzular da ele alınmıştır.

21. yüzyıldaki sibernetik, nanoteknolojik, gen bilim alanındaki çalışmalar yine enformasyon teknolojisi bağlamında sanallaşmanın giderek katlanması Zuckengberg'in metaverse (artırılmış gerçeklik) uygulaması, avatar bedenler, simüle edilmiş mekanlar din ve hayat bağlamını farklılaştıracaktır. Transhümanizm 21. yüzyılın en belirleyici felsefi ve bilimsel

hareketlerinden biri olacak gibi görünüyor. Böylesine etkin bir hareketi din bağlamında ele alarak Türkiye’de yapılan fikri ve akademik açıdan ilk ve tek kitap olması bu çalışmanın ne kadar değerli olduğunu gösteren önemli göstergelerden biridir. Dört asırı kaçıran bir coğrafyanın, kültürün ve dinî mensubiyetin nesilleri olarak 21. yüzyılı kaçırmamamız gerekir. Sürecin farkındalığına sahip bu mühim çalışma, yalnızca teoloji veya din bilimleri alanında çalışma yapanlara hitap edecek bir çalışma olmayıp aynı zamanda mühendislik, mimarlık, tıp, hukuk, mantık/linguistik, iletişim, nörobilim, biyoloji, psikoloji, edebiyat, antropoloji, sanat, siyaset/sosyoloji ve askerî çalışma alanlarıyla ilgilenenlerin de faydalanacağı bir çalışmadır. Böylesi mühim bir çalışma için benden takdim yazısı yazmamı talep eden “Din ve Transhümanizm” kitabının editörü Dr. Talip Demir’e ve kitabın oluşmasına katkıda bulunan tüm akademisyen ve araştırmacı meslektaşlarıma teşekkür ederim.

Doç. Dr. Ahmet DAĞ
Bursa, Kasım 2021

ÖN SÖZ

İnsan yaşamında dinin varlığı ve sürekliliği hemen herkes tarafından dile getirilen bir husustur. Gerek bireysel bir tecrübe olarak kutsal olanla bağ kurma gerekse toplumsal bir kurum olarak din, kadim çağlardan bu yana insan yaşamının temel bileşenlerinden biri olmuştur. Bu durum tarihsel süreçte dinin hem bir fail olarak hayatı değiştirmesini hem de yaşanan toplumsal değişimlerden etkilenmesini beraberinde getirmiştir. Bu etkileşim genel olarak modernleşme sürecinin özelde ise bilimsel gelişmelerin hız kazandığı 19. yüzyıldan itibaren daha yoğun bir şekilde gerçekleşmiştir. Zira bu dönemden itibaren yaşanan teknolojik yenilikler toplumsal yaşamda hızlı ve bir o kadar da köklü değişimlere neden olmuştur. Bu bağlamda dinin de bu değişimden etkilenerek bireysel ve toplumsal yaşamdaki etkinliğinin azaldığı, kurumsal anlamda gücünün sarsıldığı, yani sekülerleşme sürecinin yaşandığı ifade edilmiştir. Ancak bu süreçte din, işlevsel bir daralma yaşayarak otorite kaybına uğramış olsa da ister bireysel bir inanç isterse kolektif bir duygu birlikteliği olsun farklı formlara bürünerek insan yaşamında var olmaya devam etmiştir.

Ne var ki 21. yüzyıla girerken dinin bireysel ve toplumsal varlığına yönelik bugüne kadar eşi benzeri görülmemiş bir meydan okuma girişimi ortaya çıkmıştır: Transhümanizm. Felsefi kökleri yüzyıllar öncesine dayandığı halde kavram olarak 20. yüzyılın ortalarından itibaren kullanılmaya başlanan ve teknoloji endeksli bir hareket olan transhümanizm, 21. yüzyılın başlarından itibaren yaygınlaşmaya ve tartışılma-

ya başlanmıştır. İnsanın fiziksel ve zihinsel doğasının “devam etmekte olan bir süreç” ya da “eksik/acemice bir başlangıç” olduğunu, bu nedenle geliştirilmesi/iyileştirilmesi gerektiğini savunan bu hareketin temel amacı ise öncelikle yaşlanmayı ortadan kaldırarak insanın entelektüel, fiziksel ve psikolojik kapasitesini büyük ölçüde artırmaktır. Diğer bir ifadeyle transhümanizm insanın bedensel ve zihinsel sınırlarını ortadan kaldırmak ve daha mutlu, acısız, konforlu ve olabildiğince uzun yaşamak için her türlü teknolojiyi (tıp, genetik, biyoteknoloji, yapay zekâ ve robotik bilimi vb.) kullanmayı gerekli ve zorunlu gören bir yaşam felsefesidir. Bu bağlamda transhümanizm, gerek temel varsayımları ve çıkış noktası gerekse de ulaşmaya çalıştığı hedefler bakımından din ile uyuşmayan bir yapıya sahip görünmektedir. Dolayısıyla din ve transhümanizm arasındaki ilişkinin ortaya konulması son derece önemli bir konu olarak karşımızda durmaktadır.

Transhümanizmin felsefi, ideolojik, toplumsal ve dinî boyutlarına dair Batı’da çok sayıda çalışma yapılmış olmasına karşın Türkiye’de bu konu ancak yakın zamanlarda gündeme getirilmeye/tartışılmaya başlanmıştır. Dahası din ve transhümanizm arasındaki ilişkiye dair Türkiye’de yapılmış çalışmaların çok az olması konuya dair sistematik bir çalışmanın yapılmasını zorunlu kılmıştır. Böylesi bir saikle ortaya çıkan bu eser, din ve transhümanizm arasındaki ilişkiyi farklı açılardan ele alan ve alanlarında uzman olan akademisyenlerin katkılarıyla hazırlanan bir çalışmadır. Kitapta yer alan metinlerin hepsi yalnızca bu çalışma için kaleme alınan ve daha önce herhangi bir yerde yayımlanmayan birbirinden değerli özgün çalışmalardır. Bu metinlerin her biri konuyu kendi perspektifinden ele alarak tartıştığından çalışmadaki bazı bölümler eleştirel yaklaşımı benimsemiş, bazıları ise olgusal/nesnel

analize odaklanmıştır. Sonuç itibariyle bu eser altı farklı ilahiyat alanından (din sosyolojisi, tefsir, İslam hukuku, din psikolojisi, dinler tarihi ve felsefe) transhümanizm hareketine çok boyutlu bir bakış denemesi olup konuya dair Türkiye’de yapılan ilk kitap çalışması olması hasebiyle önem arz etmektedir.

Oldukça uzun soluklu ve bir o kadar da yoğun emek gerektiren bu süreçte öncelikle kitaba bölüm yazarak katkı sağlayan biri yekdiğerinden değerli tüm meslektaşlarıma teşekkür etmek istiyorum. Yoğun çalışma tempolarında konuya ilgi gösterip zaman ayırmaları ve çalışmayı bitirmemiz konusundaki ısrarları gerçekten takdire şayandır. Buna ek olarak çalışmaya ilgi gösteren ve yayımlanması noktasında değerli katkıları olan Hüseyin Nazlıaydın’a ve Eskiyei Yayınları’na ayrıca teşekkür ederim.

Dr. Talip DEMİR
Şırnak, Kasım 2021

İÇİNDEKİLER

TAKDİM-----	5
ÖN SÖZ-----	11
TRANSHÜMANİZM VE SEKÜLERLEŞME: BİLDİĞİMİZ DİNİN SONU MU? <i>Dr. Talip DEMİR</i> -----	17
KUR'ÂN PERSPEKTİFİNDEN BİR TRANSHÜMANİZM ELEŞTİRİSİ <i>Dr. İsmail KURT</i> -----	55
FİKHÎ AÇIDAN BEDENE YÖNELİK MÜDAHALELER: TRANSHUMAN ADAYINA BİR İLMİHAL DENEMESİ <i>Doç. Dr. Ahmet AYDIN</i> -----	119
CENNETİ DÜNYADA ARAMAK: ÖLÜMSÜZLÜK ARZUSU, UZATILMIŞ YAŞAM VE DİN <i>Dr. Yusuf EMRE</i> -----	175
ÖLÜMSÜZLÜĞÜN DİNLERDEKİ YANSIMALARI VE TRANSHÜMANİZM <i>Dr. İsmet TUNÇ</i> -----	203
YENİ-MATERYALİZM VE BEDEN BAĞLAMINDA TRANSHÜMANİZM VE POSTHÜMANİZMİN BİLİNÇ FELSEFELERİ <i>Doç. Dr. Muhammet ÖZDEMİR</i> -----	239
YAZARLAR HAKKINDA-----	262